

COLUMN

Never lose hope

Marie-José Geenen

Dit verhaal gaat over mijn pleegzoon (25 jaar). In formele zin is hij allang geen pleegkind meer, maar voor de anonimiteit is het handiger hem zo te noemen dan zijn naam prijs te geven. Ongeveer tegelijk met zijn eerste schreden op het pad van de criminaliteit ben ik me gaan verdiepen in literatuur over *desistance from crime*. Dat leidde soms tot wrange parallellen. Zoals die ene keer dat ik een presentatie over *desistance* voor mijn collega's startte met een stukje uit een van zijn rapteksten: *'Ik wou dat ik goed ging, goed loop | dat ik geen foute dingen doe, maar ik heb geen hoop.'* Later hoorde ik dat hij op hetzelfde tijdstip op het politiebureau verhoord werd wegens verdenking van diefstal. Niet alleen zijn hoop, maar ook mijn hoop is sindsdien soms met een lantaarntje te zoeken. Niettemin, de *desistance*-literatuur bemoedigt me. Het adagium in deze hoek is niet 'eens een dief, altijd een dief', maar geloven dat ieder mens de potentie heeft om fouten weer goed te maken en een ommekeer te maken naar een niet-delinquent leven. Hoe dat proces voor mijn pleegzoon in de afgelopen acht jaar is verlopen, schets ik hier in een notendop.

Een onrustig leven

Mijn pleegzoon heeft al op veel verschillende plekken gewoond. Op het moment dat ik (hij was net 11) zijn 'weekend/vakantiepleegouder' werd, woonde hij in een leefgroep van jeugdzorg. Daarvoor woonde hij achtereenvolgens bij zijn moeder in Nederland, bij zijn vader op Curaçao en bij familieleden in Nederland. Op zijn achtste is hij onder voogdij geplaatst. Vanwege zijn verstandelijke beperking ging hij naar het speciaal onderwijs. Op zijn twaalfde verhuisde hij van de leefgroep naar een gezinshuis, waar hij vijf jaar in relatieve rust opgroeide. In het weekend was hij vaak bij mij. Ik verbouwde mijn schuurtje tot rapstudio, waar hij en zijn vrienden veel tijd doorbrachten. Rond zijn achttiende verjaardag verhuisde hij naar een orthopedagogisch instituut voor 'kamertraining' en anderhalf jaar later naar een woonvoorziening in de stad waar ik woon. Dan volgt er een tijd van veel regelmaat in zijn leven: 's ochtends vroeg opstaan om in de bouw te gaan werken, 's avonds met zijn vriendinnetje op de bank. Na een jaar leidt de crisis in de bouw tot ontslag en wordt hij van de ene op de andere dag uit de woonvoorziening gezet. We proberen het vervolgens drie maanden samen, maar dat lukt niet. Mijn pleegzoon gaat steeds meer blowen. Ik zie dat hij zijn uiterste best doet, merk dat hij zich enorm schaamt, maar hij krijgt het tij zelf niet gekeerd. Hij trekt in bij een vriend die hij nog uit de leefgroep kent. Als deze vriend zijn woonruimte weer verliest (omdat hij zijn huur niet had betaald), krijg ik mijn pleegzoon geluk-

Marie-José Geenen

kig geplaatst in een nieuwe woonvoorziening. Vervolgens verhuis ik hem in anderhalf jaar tijd vijf keer en woont hij onder de vlag van drie verschillende organisaties. Sinds drie jaar heeft hij een eigen appartement (24-uurs zorg in de nabijheid). Hij streeft naar een eigen huisje (zonder begeleiders) voor zijn dertigste. In dat leven van hot naar her overtreedt hij ook enkele keren de wet. Op zijn zeventiende pleegt hij met twee andere jongens enkele diefstallen. Dat leidt tot een werkstraf en toezicht van jeugdreclassering. In de tijd dat hij bij zijn leefgroepvriend woont (rond zijn twintigste), gebeuren er vast meer onoorbare dingen, maar voor één delict wordt hij opgepakt en veroordeeld: beroving met geweld op straat. In de jaren daarna volgen er nog rechtszaken voor ruzie in een coffeeshop (vrijspraak) en voor geweld tegen een beveiligiger op het station (werkstraf en boete). Dit voorjaar heeft hij zijn reclasseringstoezicht afgesloten en heeft hij zich vast voorgenomen nooit meer de gang naar de rechtbank te maken.

Goed en kwaad

Ik heb het confronterend gevonden dat mijn pleegzoon de fout in ging. Maar ik heb ook gezien dat jongens zoals mijn pleegzoon (en in de loop der jaren kwamen er heel wat in mijn 'schuurtje') in hun jonge jaren prima weten waar de grens ligt tussen goed en kwaad. Die andere kant (*money* pakken) is echter nauwelijks te weerstaan. Deze jongens beseffen dat gebrek aan diploma's hen altijd aan de onderkant van de samenleving zal houden en hun weinig geldelijk gewin zal brengen. Ze kunnen hun sociaal kapitaal niet in een baan of een sport verwerven en proberen het in uiterlijk vertoon. Ze dromen over een toekomst als rapper (Ali B is het toch ook gelukt), dure sneakers en kleren, de nieuwste telefoon, een mooie auto. En proberen die droom zo dicht mogelijk te benaderen. Criminaliteit ligt daarbij op de loer.

Ondanks alle hectiek in het leven van mijn pleegzoon en zijn vrienden en de spanning die ze in die periode opzochten, verlangen ze diep in hun hart vooral naar een normaal leven. Interviews met andere jongeren in het kader van onderzoek bevestigen dat nastreven van huisje, boompje, beestje. Ik heb gezien hoeveel energie liegen en bedriegen kost en hoeveel stress dat geeft. Na een bekentenis over iets wat niet door de beugel kon (of het nu wel of niet om een wettelijke overtreding ging) was er naast schaamte ook altijd opluchting. Dat heeft mij gesterkt om als een vuurtoren te blijven seinen naar mijn pleegzoon dat fouten maken mag, dat dat je niet tot een fout mens maakt en dat veranderen mogelijk blijft, elke dag opnieuw.

Dader en slachtoffer

Door mijn pleegzoon maakte ik van nabij kennis met het strafrechtelijk systeem. Vier keer zat ik in de afgelopen acht jaar in de rechtszaal. Het meest heb ik me verbaasd over de afhandeling van de 'wederrechtelijke toe-eigening met geweld' die hij samen met zijn vrienden op zijn 21ste pleegde. Het verbaasde me dat hij zijn vrienden niet wilde verraden die daarmee de dans ontsprongen (hij verried

zichzelf door de gestolen smartphone te koop aan te bieden). Ik vond het schokkend dat hij pas een jaar later werd opgepakt en dat het nog eens een jaar duurde voordat hij moest voorkomen. De kille, onpersoonlijke behandeling in de rechtbank raakte me: de rechters toonden op geen enkele manier belangstelling voor hem, noch voor zijn slachtoffer (een leeftijdgenoot). Mijn pleegzoon was het ermee eens dat hij gestraft moest worden, hij had immers een portemonnee en een smartphone afgepakt. Dat mag niet. Het kostte moeite hem duidelijk te maken dat 'met geweld' minstens zo belangrijk was in deze situatie. Dat er een mes was geweest, zoals het slachtoffer had verklaard, was volgens mijn pleegzoon niet waar ('dat zegt hij omdat hij niet als een watje wil overkomen'). Hij kon zich niets voorstellen bij de angst die deze jongen gevoeld moet hebben, mes of niet, toen vier jongens op hem afstapten en zijn spullen opeisten. Wat zou het waardevol zijn geweest als beide jongens in contact met elkaar waren gebracht (onder begeleiding) en werkelijk hadden kunnen zien wie de ander was. Dat had mijn pleegzoon vast doen beseffen wat hij deze jongen had aangedaan en het had bij het slachtoffer mogelijk de angst voor jongens op straat kunnen wegnemen.

Professionals

Mijn pleegzoon heeft in de loop der jaren te maken gehad met enkele tientallen professionals. Ondanks dat rapportages met zijn toestemming naar een volgende professional gingen, startte elke begeleider opnieuw met het opbouwen van contact. Logisch, ze willen immers zelf iets opbouwen, maar voor mijn pleegzoon was het niet altijd een pretje om voor de zoveelste keer zijn verhaal te vertellen. Voor hem en zijn vrienden waren voogden, groepsleiders, jeugdhulpverleners, reclasseringswerkers noodzakelijk kwaad, zoals ze in de volgende raptkest verwoordden:

Instansies hier en daar

Met hun gezip ben K klaar

Dus K zeg tegen de instansies rot op met jullie gezip aan mn kop

Mijn leven is van mij

Ik red het wel met mn schatje aan mn zij

Dit is mijn leven en daar horen geen instansies bij.

Mijn pleegzoon en de jongens met wie hij deze rap schreef, hebben die instanties echter nodig. En gelukkig zijn diverse begeleiders voor mijn pleegzoon naast een noodzakelijk kwaad ook een steunpilaar (geweest). Wel heb ik het idee dat sommige professionals te hoge verwachtingen hebben en wellicht te zeer gefocust zijn op het opbouwen van een 'vertrouwensrelatie'. Naar mijn idee kun je met jongens zoals mijn pleegzoon ook een goede werkrelatie opbouwen zonder dat ze jou in vertrouwen nemen of vertrouwelijk met je worden.

De lessen die ik geleerd heb in het contact met mijn pleegzoon gaan naar mijn idee ook op voor professionele begeleiders en dat deel ik hier graag met de lezer. Ten eerste dat het noodzakelijk is altijd te doen wat je belooft en nooit iets te beloven wat je niet waar kunt maken. Ten tweede dat het belangrijk is niet alleen uit te gaan van gedrag en woorden, maar ook te luisteren naar wat niet wordt

Marie-José Geenen

gezegd (soms is dat namelijk het tegenovergestelde). Ten derde dat het soms voldoende is de ander te laten merken dat je hem begrijpt en dat niet alles besproken hoeft te worden. Ten vierde dat je als volwassene zelf moet zien te dealen met afwijzing, leugens, teleurstelling en dat niet in de relatie moet projecteren. En tot slot dat het enorm belangrijk is om een jongen zoals mijn pleegzoon te bemoedigen.

Maar het allerbelangrijkste dat ik mijn pleegzoon heb kunnen bieden op zijn weg naar volwassenheid is dat ik er in al die jaren ben geweest en ik realiseer me dat dat geen enkele professional te bieden heeft (althans niet in de structuur zoals we die nu kennen). Het feit dat ik al bijna vijftien jaar met hem meeloop, maakt dat ik hem kan herinneren aan dingen die goed gaan en zijn gegaan in zijn leven. Hij is geneigd tot fatalisme en snel opgeven ('bij mij gaat altijd alles mis'). Ik kan daar steeds wat tegenover plaatsen ('weet je nog ...'). Vooral de laatste jaren merk ik dat het belangrijk is dat we op die manier samen een verhaal maken. Hij bouwt zo aan vertrouwen in zichzelf en buigt langzaam zelf zijn levensverhaal om van 'ik heb altijd pech' naar 'ik creëer voor mezelf een goeie toekomst'.

Stoppen met criminaliteit

Het blijft natuurlijk gissen naar wat precies heeft gemaakt dat mijn pleegzoon niet dieper in de criminaliteit is gedoken en vast voornemens is om ook niet meer die kant op te gaan. Dat ik er als constante factor heb kunnen zijn voor hem heeft eraan bijgedragen. En zeker ook het 'schuurtje' als uitvalsplek voor hem en zijn vrienden, maar ook grenzen stellen (geen sterke drank, buiten roken), lastige vragen ('hoe kom je aan dat geld?') en mijn belangstelling in hun muziek en in hun verhalen. Maar ook simpelweg ouder worden en een andere vrijetijdsbesteding: hij heeft geen contact meer met zijn rapvrienden die of verder in de criminaliteit zijn beland, of ook een rustiger leven leiden.

Ook de drie W's (wonen, wijf, werk) hebben bijgedragen aan het proces van stoppen met criminaliteit. Vooral wonen is een belangrijk aspect. In de tijd waarin delinquent gedrag het meest op de loer lag, van zijn 17de tot zijn 22ste, genereerden het samenleven met andere jongeren, onduidelijke regels van groepsleiding én het steeds weer ergens anders wonen veel onrust bij mijn pleegzoon. Ik vermoed dat het heel anders met hem was gelopen als ik drie jaar geleden niet de plek had gevonden waar hij nu woont.

Wat daarnaast heeft geholpen, is de 'verkering' die hij ongeveer tegelijkertijd kreeg. Zij had een baan en bracht weer een ritme in zijn leven. Bovendien verafschuwde zij het blowen, waarmee hij prompt stopte. Hoewel het inmiddels uit is, heeft hij mede door haar ingezien dat hij zoals hij zelf zegt 'een meisje wat te bieden wil hebben'. Dat betekent zijn eigen geld beheren (inmiddels is hij uit bewindvoering), een rijbewijs halen (hij mag over een maand rijexamen doen) en werk vinden. Zijn motivatie om te werken had na het ontslag in de bouw vijf jaar geleden een enorme knauw gekregen. Om werkritme op te doen ging hij enkele maanden geleden aan de slag bij een isolatiebedrijf. Dat bleek te ingewikkeld. Hij kwam vervolgens terecht bij een stratenmaker. Dat beviel vanaf de eerste dag enorm

goed: duidelijk werk, klare taal. Als ik dit verhaal een week eerder had geschreven, had ik een rooskleurig beeld geschetst over zijn toekomst bij dat bedrijf. Na het winterreces zou hij een contract krijgen. Het liep echter spaak. De duidelijke taal bestond steeds vaker uit 'grapjes' over Zwarte Piet. Dat werd hem te veel.

Never lose hope

Het kostte mijn pleegzoon de afgelopen week moeite om de knop weer om te zetten en erop te vertrouwen dat er ook voor hem ergens een werkplek zal zijn. Het was niet de eerste teleurstelling en het zal niet de laatste zijn. Op zijn negentiende liet hij 'never lose hope' op zijn borst tatoeëren. Twee samengevouwen handen waaruit deze drie woorden in krulletters oprijzen. In deze tijd herinner ik hem weer wat vaker aan die boodschap op zijn torso. Om hem hoop te bieden, moet ik mijn eigen hoop soms ook oppoetsen. Dat doe ik door steun van anderen, door het lezen van literatuur over stoppen met criminaliteit, maar zeker ook door te kijken en te luisteren naar mijn pleegzoon, die zo ontzettend graag een 'normaal leven' wil leiden. Als ik even wat minder hoop heb, probeer ik hem toch een hart onder de riem te steken. Dat is sinds WhatsApp een stuk gemakkelijker geworden. Ik heb al heel wat duimpjes en smiley's verstuurd.